

Frank

MICHAEL KÖHLMEIER

LEYKAM
international

Michael Köhlmeier
FRANK

LEYKAM international

NAKLADNIK
Leykam international d.o.o., Ilica 42
HR-10000 Zagreb
www.leykam-international.hr

ZA NAKLADNIKA
Jürgen Ehgartner

UREDNIKA
Eugenia Ehgartner

PRIJEVOD S NJEMAČKOGA
Darko Crnolatac

LEKTURA I KOREKTURA
Neli Mindoljević

© 2024 Leykam international d.o.o., Zagreb
Nijedan dio ove knjige ne smije se umnožavati,
fotokopirati ni na bilo koji drugi način reproducirati
bez nakladnikova pismenog dopuštenja.

Naslov originala: „Frankie“. © 2023 Carl Hanser
Verlag GmbH & Co.KG, München

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu Ministarstva
kulture i medija Republike Hrvatske.

Republika
Hrvatska
Ministarstvo
kulture
i medija
Republic
of Croatia
Ministry
of Culture
and Media

 Bundesministerium
Kunst, Kultur,
öffentlicher Dienst und Sport

Gefördert durch das Bundesministerium Kunst, Kultur,
öffentlicher Dienst und Sport Österreich.

ISBN 978-953-340-184-3

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i
sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001222306.

GRAFIČKO OBLIKOVANJE
Tvrtno Gregurić

TISKARA
Denona d.o.o., Zagreb

Tiskanje dovršeno u travnju 2024.

MICHAEL KÖHLMEIER
FRANK

roman

Preveo s njemačkoga
Darko Crnolatac

Zagreb, 2024.

JEDAN

1

U utorak su djeda pustili na slobodu. Sad ima sedamdeset i jednu godinu. Mama je htjela da ga dočekamo zajedno. Prvo smo do Kremsa putovali vlakom, a zatim nastavili pješice, ali nakon nekog sam se vremena predomislio i sjeo na klupu iza pješačkog mosta. Mama me upitala: „I što sad?” Odgovorio sam: „Pričekat ću ovdje.”

Djed je u zatvoru proveo osamnaest godina, pušten je ranije. Ne znam koliko je sveukupno trebao odslužiti. Mama kaže da se ni ona više ne može sjetiti. U što ne vjerujem.

Nije da ga ne poznajem. Nekoliko sam puta bio s mamom kad ga je posjećivala. Ali tad sam još bio malen. Nisam ga vidio otkad sâm mogu donositi odluke. Sad imam četrnaest godina. Ne u potpunosti. Zbog gotovo jednog mjeseca koji mi nedostaje mislim da ipak mogu reći da imam četrnaest godina. To znači da je u zatvoru završio četiri godine prije mogeg rođenja. Dakle, ondje je oduvijek. Ne znam što je učinio. Mislim da ću saznati. Jednom. Sad me toga još uvijek pomalo strah. Ne baš strah, ali stvara mi nelagodu. Znam samo da je i prije

bio u zatvoru. Ali nikad toliko dugo odjednom. I to ne samo jednom. Iznova bih ispitivao mamu, tad sam još bio nezreo i nisam imao pojma što to znači pa kad bi rekla da djed mora odsjediti, mislio sam da zaista sjedi, cijelo vrijeme. U nekoj kuhinji ili tako nešto. Na stolici ili nekoj klupi. U nekom sam trenutku prestao postavljati pitanja.

Čekao sam gotovo sat vremena, a onda sam ih vidio kako dolaze. On s kovčegom pod rukom. Nije ga držao za ručku, već pod rukom, a preko kovčega jakna s podvrnutim rukavima, sve u svijetlom tonu. U mojem sjećanju nije bio tako visok i mršav. Dosad sam ga vidio samo dok je sjedio. Ovo je bila nenamjerna šala. Ali pustio sam ga da stoji. U usporedbi s njim, mama je niska. Izgledalo je kao da ona hoda brzo, a on sporo, ali hodali su istom brzinom. Nije djelovao nimalo nemoćno. Naime, mamu je bilo strah da će oslabjeti.

Nisam se pomaknuo s mjesta. Stao je ispred mene, prebacio težinu na desnu nogu, raširio lijevu, stao nagnuto što još nikad u životu nisam vidio, kao da se namlanja na vjetar a da se pritom ne pomakne nijedan list, poput dugačke i tanke marionete koja još visi na koncu, a stoji na zemlji, ali nagnuto. Pogledao me i rekao:

„A ti si Frank! Frankie. Frankie Boy, ne? Little Frankie Boy.”

Je l' on lud? Nisam ni kimnuo. Što ima od ponavljanja mogeg imena četiri puta? Poput formule. Triput manji, što ne želim. Iza klupe nalazilo se stablo bazge puno bobica koje padnu kad sazriju i padaju na klupu. Sjeo je posred crno-plave bljuzgavice bobica. U svojim svijetlim

hlačama. Mama je rukama prekrila lice, ali ništa nije rekla.

Rekao joj je: „Idi ti, stići ćemo te!”

Ona je odgovorila, a meni se nije svidjela boja njezina glasa: „Da vas pričekam na kolodvoru?”

„Da, tamo ćeš pričekati!” rekao je.

„Onda ću vas pričekati na kolodvoru”, rekla je još odbojnijim glasom.

„To si već rekla!” odgovorio je.

Dok je odlazila, učinilo mi se da hoda sasvim normalnim korakom. Odostraga je izgledala poput djevojčice, tako oduvijek izgleda i tako će izgledati i za dvadeset godina. U svojim bijelim čizmama ukrašenima zlatom, ali elegantno, ne poput lažnoga kaubojskog kiča. Rado nosi suknje koje se pri hodu lelulaju i smiješno zabacuje ruke te uspravno drži glavu. Ljudima se to sviđa. Nije se okrenula za nama. Mi smo sjedili i gledali je. Klupa je za djeda bila preniska, koljena su mu stršila kao da sjedi na dječjoj stolici, rukama je s lijeve i desne strane obgrlio klupu. Kovčeg je na zemlji između nogu.

Nisam znao što reći. Nasreću je postavio pitanje. Uvijek je lakše odgovoriti. Smatram. Najčešće.

„Kakav si ti igrač?” pitao je.

Na to pak nitko ne može odgovoriti. Jer što bih na to trebao reći? Popis je predugačak, čak i ako imaš tek četrnaest godina.

Stoga sam rekao: „Ne znam na što misliš, djede.”

„Mislim da ne mogu podnijeti kad me nazoveš djeđom”, odgovorio je.

„Zato što smo u rodu, a ne poznajemo se?” pitao sam.

Pogledao sam ga, a i on mene, prvi put. Mislim, gledali smo se oči u oči. „Pametnjaković, ha?” rekao je.

Njegovo je lice bilo izrazito blijedo, a koža na obrazima glatka, kao da je svjež obrijan. I mirisao je na sapun. Imao je duge, oštre i sjajne obraze, poput kamena. Čelo mu se znojilo, a pored očiju hrpa bora. Upadljive su bile njegove plave oči. Mamine i moje su smeđe. Odakle njemu plave, pitao sam se. Možda oči poplave ako si dugo u zatvorenome. Zbog neprekidne umjetne rasvjete. Kapci su mu znatno prekrili oči, i to je možda zbog neprekidne umjetne rasvjete. Moram priznati da mi se taj pogled učinio opasnim jer djeluje podmuklo. Znači tako se prepoznaje opasan čovjek. Premda njemu takav pogled nije potreban. Ako je netko osamnaest godina u zatvoru, onda je opasan, čak iako ništa na njemu ne izgleda opasno.

„Kako da ti se obraćam?” pitao sam.

Nije odgovorio.

„Ako te već ne smijem nazvati djedom.”

Opet ništa.

„Sjeo si baš na bazgu”, rekao sam nakon nekog vremena.

Samo je kimnuo.

Nisam znao zašto tu sjedimo i zašto je mama otišla prije nas. Što želi od mene. Ispružio je noge i naslonio se. Sad uživa na slobodi, pomislio sam i razmišljao trebam li ga pitati zašto je toliko dugo bio u zatvoru. Pitat ću ga kad-tad pa zašto to ne bih učinio odmah.

Onda je rekao: „I ne pitaj me zašto sam bio u zatvoru.”

„Ionako te to ne bih pitao”, odgovorio sam.

„Niti kako mi je ondje bilo.”

„Ionako te to ne bih pitao”, odgovorio sam.

„I što ćeš još pitati?”

„Ništa.”

„Znaš li igrati šah?”

„Baš i ne.”

„Ili znaš ili ne znaš. ‘Baš i ne’ znači da ne znaš. I?”

„Ne znam”, rekao sam.

„Misliš li da bi bilo dobro kad bi naučio?”

„Mislim da bi”, rekao sam. Ali to sam rekao samo zato što nisam htio da misli da sam prkosan. Naime, mislio sam: Ako se ne složiš s ovim čovjekom, smatrat će te neprijateljem.

Iz kovčega je izvukao šahovsku ploču. Stajala je u sredini kovčega sklopljena poput kutijice i pričvršćena gumicom. U njoj su se nalazile figure. Kad sam već toliki pametnjaković, rekao je, u četvrt sata naučit ću nazive figura i kako se kreću po ploči i koliko polja ima i kako tko koga napada. To će biti dovoljno za prvu lekciju. Pomaknuo se ustranu, tamo gdje je bilo još više bobica na klupi i između nas je postavio šahovsku ploču i figure. Za to vrijeme mama je čekala na kolodvoru.

Tako je prošao utorak kad smo išli po njega u zatvor. Danas je subota. Danas ujutro otpratili smo ga do njegova novog stana. Navio je budilicu, ali je nije čuo, morali smo ga probuditi. Nije ga probudio ni miris kave, mene uvijek probudi, čak i kroza zatvorena vrata, i to jako volim. Jednog dana kad budem njegovih godina, sjećat ću se tog mirisa, nadam se da će ostati jednak.

Mama se nije usudila dotaknuti ga, samo je šaputala: „Tata, pola sedam je, ustani, pola sedam je!” Čak se nije usudila govoriti glasnije.

Protresao sam ga za rame. I pritom sam bio grub. Kad moraš biti grub, rado si grub. Da se požalio, rekao bih da je to za njegovo dobro. Isprva nije znao gdje se nalazi. Izgledao je bespomoćno i bezopasno. U devet sati kod novog stana čeka ga jedan muškarac. Prvo mu nešto mora reći, a onda će mu predati ključeve. Takav je bio dogovor pri oproštaju u zatvoru. Zatvorski službenik razgovarao je samo s mamom, ne s djedom, tako mi je poslije rekla. Kao da je djed dijete, a zatvor vrtić, mama njegova majka, a ne kći.

Za doručak je popužio samo dvije cigarete i popio jednu crnu kavu sa šećerom. Nije progovorio ni riječ. Mogli smo se voziti podzemnom i spavati sat vremena dulje, to bi učinio svaki razuman čovjek, a on to nije htio. To je rekao još večer prije. Htio je pješačiti. Stoga smo se vukli sat vremena, kroz cijeli grad, bez ijedne riječi, i svejedno smo stigli na vrijeme, čovjek je već čekao, ali tek deset minuta, rekao je da je to još

podnošljivo, ali ubuduće će to morati imati na umu. Čovjek je bio znatno mlađi od djeda i imao je tetovažu od vrata do stražnjeg dijela uha u kosi, bio je mlađi i od mame, a s djedom je razgovarao kao s balavcem. Osim toga iznimka je što se nalaze u subotu, inače danas ima slobodan dan. Mamu i mene nije htio ni pogledati, za njega nismo bili ondje.

Stan je djedu netko stavio na raspolaganje. Država ili Grad Beč ili Caritas. Ne znam točno. Ili netko drugi. Uopće me ne zanima. Takva mi informacija nikad neće trebati. Da stanuje kod nas, mislim, zauvijek, ne dolazi u obzir. Naime, taj smo upit dobili napisмено prije negoli je pušten iz zatvora. Imamo dvije sobe i kuhinju u kojoj stoji kauč, to je velika i udobna kuhinja. Djed je na kauču spavao od utorka, inače, preko deset sati svake noći, a da mu ne smetam, hladan ručak, koji je mama skuhalo večer prije, jeo sam u svojoj sobi i nisam se usudio podgrijati ga na štednjaku jer je djed ležao pored njega. To ne može potrajati. To je sam rekao. To je već rekao ljudima u zatvoru koji su se htjeli pobrinuti za njega kad izađe. Ne može svojoj kćeri stvarati poteškoće, rekao je. Vjerojatno su shvatili situaciju. Mama mi je ispričala, to mi je rekla dok je djed još bio u zatvoru, da određeni ljudi posljednjih tjedana s njim vježbaju „bivanje vani”. Što smatram nezanimljivim. Kako se to vježba? I što je točno „bivanje vani”?

Njegov je stan u četvrti Brigittenau, u dvadesetom okrugu. Ondje nije lijepo. Ali ljepše nego u zatvoru. Mi živimo u četvrtom okrugu, u Wiedenu, Blechturmгasse 12, visoko prizemlje, broj osam, ništa drugo ne

poznajem, meni se sviđa. I ime ulice mi se sviđa i svi ga dobro prihvate, kad god se predstavim.

Mama je slomljena. Otkad smo djeda u utorak pokupili iz Kremsa, ona je slomljena. Ponaša se onako kako sam se ja ponašao prema tati dok je još živio s nama: plašljivo. Uvijek sam mislio da ništa ili skoro ništa ne radim kako treba. Najgore je bilo kad bi blijedo gledao ispred sebe, a ja sam na njegovu licu mogao vidjeti da ovomu ispred njega ionako nema smisla išta govoriti. Onaj ispred njega bio sam ja. I odmah bi imao grižnju savjesti jer je mislio da je njegova krivnja, ipak me on napravio. Mislio sam da sam za njega zadnja rupa na svirali, a tek bi onda postao izrazito ljubazan prema meni, ali zapravo ne prema meni, već prema svojoj savjesti, dodvoravao se svojoj savjesti. Jednako tako sad razmišlja mama: ja sam za njega zadnja rupa na svirali. Dakle, za djeda. Tad sam imao osam godina, danas, s četrnaest godina, ne bih razmišljao jednako, čak i da se tata vrati. Što, naravno, neće učiniti. I zašto bi to mama uopće mislila? Na kraju krajeva, gubitnik je ipak djed. On je proveo osamnaest godina u zatvoru, ne ona. Uostalom, to mi je mama jednom izračunala, dvadeset šest godina svojeg života proveo je u zatvoru. Ako je netko zadnja rupa na svirali, to je onda on. Amen!

Ona kaže: „On misli da nema što izgubiti. Takvi su ljudi opasni!”

Svaku večer od utorka proveli smo zajedno, u kuhinji, mama, djed i ja. Nije mnogo govorio, uglavnom je postavljao pitanja. Ubacio bi kokošku kocku u jednu od

velikih šalica i prelio je vrelom vodom. Ili bi si napravio grog. Jeftini rum, koji bi sam kupio u Gourmet SPAR-u ulici Wiedner Hauptstraße, s vrućom vodom. U istoj šalici. Nije ju nijednom oprao. I već je to bila njegova šalica. Darovali smo mu je kad se useljavao u novi stan. Mama ju je umotala u svileni papir i stavila u njegov kovčeg.

Postavljanje pitanja priča je za sebe. Zapravo, kad pišem o njemu i načinu na koji postavlja pitanja, ne bih trebao stavljati upitnik, već uskličnik. „Mogu li dobiti još gulaša!” Ili „Smijem li uzeti još jedno pivo!” „Imaš li još kandis šećera!” Uvijek uskličnik. Smatram da je to loša navika. Tako vani neće daleko dogurati. Trebali su s njime raditi na tome. Sa sobom je nosio radioprijamnik, cijelo vrijeme, uvijek je tražio postaju na kojoj se govori. O glazbi nema visoko mišljenje. Vijesti, ali i razgovorni formati, rasprave ili izvještaji i reportaže, to je njegov fah. I kandis šećer, to voli. Mama je odmah poslušno kupila šećer, mora biti smeđi. U kuhinji imamo radijski prijamnik s *CD-playerom* i dvama zvučnicima. Njega nikad ne bi upalio, već samo vlastiti. To je prastari uređaj, nosivi radioprijamnik, svijetao poput njegovih poderanih hlača. Zato što koristi samo svoj prijamnik, pravi se da mi ništa ne čujemo. Bilo bi normalno da netko pita: Hoće li vam smetati ako upalim radio? On to ne pita. A nije htio ni gledati televiziju. Ponovno sam pomislio da to ima veze s umjetnom rasvjetom koja šteti njegovim očima. Naime, naš televizor stoji u kuhinji. A gdje drugdje? Možda u kupaonici? Mama i ja tijekom večere uvijek gledamo televiziju, to nam je gušt. Pritom

razgovaramo. Već smo ustanovili da ne razgovaramo ako televizor nije upaljen. Naime, tad šutimo. To je neobično. Smatramo. Tomu smo se smijali pa ponovno upalili televizor. Ponedjeljkom u 20:15 na Drugom programu Austrijske televizije rado gledamo *Milijunaša* s Arminom Assingerom. Smatramo da se pritom nešto i nauči, a ponekad se i smijemo gospodinu Assingeru jer kaže tako smiješne stvari i zbunjuje kandidate, koji bi se put valjao od smijeha, ali on ima samo najbolje namjere. A nedjeljom u 20:15 gledamo *Mjesto zločina*. Što god se u seriji događalo, prilijepljeni smo za ekran.

Djedov stan izgleda otužno. „I više nego otužno”, rekla je mama dok smo nakon posjeta išli kući podzemnom. Stan je namjestio MA 48, to je odjel gradske uprave odgovoran za zbrinjavanje glomaznog otpada. Jedna soba s kutkom za kuhanje, toalet s tušem i sobica za spavanje, dovoljno za jedan krevet i ormarić. A ako se i to računa, ima i predsoblje s ormarom, ogledalom i ormarićem za cipele. Prozori u kuhinji i spavaćoj sobi gledaju na ulicu, bolje rečeno na zid stambenog bloka prekoputa gdje zasigurno ne bih htio stanovati. Na krevetu je bio samo jedan vuneni pokrivač, bez presvlake, bez ičega, i samo jedan jastuk te dvije role toaletnog papira.

Mama kaže da će nabaviti pravu posteljinu, ne može ovako živjeti.

On je rekao: „Ne moraš!”

Socijalni radnik koji se brine o djedu rekao je da će se on pobrinuti oko toga, pokrivač i posteljina zapravo su u planu.

U kutu sobe nalaze se klupica, stol i stolica. Na zidu je regal, to su tri police jedna iznad druge, prazne. To jest s jednom knjigom. Biblijom.

„Kao što sam i očekivao!” kaže djed.

„Donijet ću ti nešto pristojno za čitanje”, kaže mama.

„Što je to pristojno!” pitao je. S usklikom.

„Reci mi što bi htio pa ću ti donijeti kad stignem”, odgovara.

Pitao me: „Znaš li na što misli, Frankie: čitati nešto pristojno?”

„Naprimjer, knjigu o svemiru”, rekao sam.

Naime, posjedujem takvu knjigu, i iako je za mlade, u njoj ne stoji ništa pogrešno. To si ne mogu zamisliti, već bi to otkrili i povukli knjigu, i sadržava najnovije informacije, najiscrpnije o crnim rupama.

„O svemiru, to zvuči dobro”, odgovorio je, kimnuo i nacerio se. „To zvuči dobro, knjiga o svemiru!”

I on misli da je to dobra ideja, kaže socijalni radnik.

Pričekao sam da obojica prestanu kimati, a onda sam rekao da ću djedu rado posuditi svoj primjerak. Na to je ponovno kimnuo, opet dugo i tiho.

Tako smo ga i ostavili, prvo ga je pozdravio socijalni radnik, a zatim mi. Sjedio je na klupi raširenih nogu ispod stola, tako da vire s druge strane, hlače do gležnja. Ima dva para, svijetle i tamne, svijetle je zadržala mama. Izuo je cipele i stavio ih u predsoblje jednu pored druge, uzorno. Kad smo odlazili, bio je u čarapama.

Stojim za štednjakom, miješam hranu i mislim samo na njega.

Mrlje od bazge na svijetlim hlačama ne mogu se oprati. Mama je hlače oprala već tri puta. Prije je mrlje utrljala žučnim sapunom. Stvarno nije morao sjesti na bazgu! Osim toga umislila je da hlače još smrde.

„Na što smrde?” pitam.

„Zar ništa ne osjećaš?” Stavlja mi hlače pod nos. Okrećem i prevrćem hlače od nogavica do dijela kod stražnjice.

„Po deterdžentu”, kažem.

„A iza deterdženta?”

„Kako možeš namirisati nešto *iza* deterdženta?” pitam.

Djed je već četiri dana u svojem stanu u Brigittenauu. Još ga nismo posjetili. Mama kaže da on ne želi posjete. Ali ja to nisam čuo. I nisam vidio da su razgovarali nasamo. Baš suprotno, imao sam osjećaj da ona ni u kom slučaju ne želi ostati s njim nasamo. U stanu sam pod hitno morao na zahod, ali je ona rekla da to mogu obaviti i poslije. Kad poslije, molim te? U podzemnoj? Iza njegovih leđa dala mi je znak. Pa sam vrata stoga ostavio otvorena.

Jednom u tjednu kuham ja. Uvijek srijedom navečer. To je najpogodniji dan u tjednu, sudeći po mojem školskom rasporedu i planovima s prijateljima, a srijeda je pogodna i za mamu. Ujutro iziđem iz stana prije nje, ona se vraća poslijepodne oko pet sati. Ponekad ima

slobodan dan, radi toga navečer mora ići na predstavu i vrati se tek kasno u noć jer poslije zajedno sjede u kantini i popiju piće. Ona je garderobijerka u Bečkoj narodnoj operi. To jest, ona se ne bi složila s time, rekla bi da moram biti precizniji. Naime, ona još nije garderobijerka, ali uskoro će postati, privremeno je službeno u krojačnici, a garderobijerka je tek tu i tamo, i to samo za zbor. Ja na to ne gledam tako strogo. Zato kažem da je garderobijerka. Jer to rado čuje. Osim toga ne mogu zamisliti da u Narodnoj operi postoji bolja krojačica od nje. Popravila je svu moju odjeću jer imam stas, kojem „ne odgovara odjeća s polica” – njezine riječi. Kratke noge i kratke ruke. Nabijen. Poput hidranta. Suprotnost djedu.

Inače, bila je mamina ideja da ja kuham jednom tjedno. Tako da naučim kuhati i imam nešto za život. Odmah sam se s time složio jer i ja dijelim slično mišljenje. Najčešće, moram priznati, kuham špagete. Rado kuham i rižoto. Veseli me miješanje i dodavanje juhe i bijelog vina. Moj je specijalitet rižoto s povrćem. Mama kaže da je moj rižoto za peticu, ne mora ići u *Cantinetta Aninori* u centar grada, jedan od najotmjenijih lokala u našem gradu. Gladi me perom, što bi se reklo. Međusobno pohvaljivanje, to nam ide dobro.

Kad pomislim na njega, zamišljam ga kako sjedi na klupici, samo u čarapama. Točno onako kako smo ga ostavili. Ne bi me čudilo da se posljednja četiri dana nije pomaknuo s mjesta. Ispred njega kava i pepeljara. I kutija cigareta. Što jede? I upaljač iz zatvora, dio stvari koje su mu oduzeli i sačuvali prije osamnaest

godina. Upaljač ga je čekao osamnaest godina. Upaljač na benzin. Detaljno mi ga je pokazao. Pravi Zippo. U njegovo je vrijeme to bio brend. Trebao sam zapamtiti marku cigareta koje puši. Pri idućem bih mu posjetu donio jednu ili dvije kutije. Od svojeg novca. Ima li on vlastiti novac? Gdje ga je zaradio? Ipak, mogu si zamisliti da danima ništa ne jede.

Dok miješam hranu, stalno mislim na njega, ne izlazi mi iz glave i to me zapravo zamara. Inače mislim na druge stvari, mozgam o onome što volim. Prošlog tjedna u srijedu nisam kuhao. Dok je još bio kod nas. Zašto? Ne znam. Tako je ispalo. Ili nije. Bilo me strah da će biti nezadovoljan. I da će gundati. Mamino jelo mu odgovara. Mislim da mi ne vjeruje da znam kuhati. Mislit će da je mama ponosna na mene i jede sve što skuham, ali da joj nije ukusno. Ona bi me pohvalila i da joj skuham kolač od pijeska. I pojela bi ga do zadnjega komadića. Ako razmišlja na taj način, mislio sam da neće imati obzira i odmah će to reći. Naprimjer, da moji špageti imaju okus pseće kakice, a tako i izgledaju. To mu mama ne bi oprostila. I već bi nastala napeta atmosfera koju sam htio izbjeći. Mislim da je to razlog zašto prošle srijede nisam kuhao. Odmah sam odustao od kuhanja, takoreći. Mislim da ponekad najpametnije odluke donesemo kad ih nismo svjesni.

Inače, kad smo kod davanja znaka iza leđa: mama i ja smo to uvježbali i usavršili u starom stanu, dok je tata još živio s nama. Tad smo se stalno morali dogovarati. Morali smo brzo reagirati. Naprimjer: dok je razgovarao, recimo, sa mnom, a mama je stajala iza njega, tada

bih napravio grimasu po kojoj se ne može shvatiti da je grimasa koju ne treba moći shvatiti. Mama pak ne bi radila grimase. Ili kad bi nam okrenuo leđa i nešto rekao, tad nije bilo dobro ako oboje šutimo, iz toga bi zaključio da izmjenjujemo poglede, cerimo se ili kolutamo očima. U tome leži lukavost ljudi koji misle da se sve bitno događa iza njihovih leđa.

Mami je tek danas sinulo da djed ne posjeduje mobilni telefon. Meni također nije palo na pamet. Uopće nas ne može nazvati ako mu što zatreba. Pitam mamu zna li on uopće gdje živimo. Pretpostavlja se da se nešto podrazumijeva, a onda ispadne suprotno. Razmišlja, vidim na njoj da je ta pomisao plaši, a onda kaže da mu je u zatvor slala pisma na kojima stoji adresa. Koliko pisama, pitam. Ne zna. Više od pet? Misli da je manje. I otad je prošlo dosta vremena. I sva su poslana s naše stare adrese. I naravno da nikad nismo dobili odgovor.

„Nijednom mi nije pisao, nijednom u osamnaest godina.”

„Možda nikad nije dobio pisma”, izražavam zabrinutost. Ne znam jesam li vidio u filmu ili negdje čuo da čuvari, dakle pravosudni policajci, kad zatvorenik dobije paket s marmeladom ili keksima ili drugim delicijama, duhanom i viskijem ili tako nečime, zadrže paket jer su isto tako u nestašici.

„Sigurno je vidio naziv ulice dok smo taksijem putovali do kolodvora”, kažem. „Ili je čuo dok si taksistu davala adresu.”

„Ne vjerujem”, kaže. „Samo je gledao ispred sebe,

uopće nije shvatio i ušao je tek kad smo mi već odavno bili u taksiju. Još sam pomislila da uopće ne želi ići s nama, uopće nije bio prisutan, uopće nije s ovog svijeta.”

Dakle, ne znamo sa sigurnošću da zna gdje mi stanujemo. Ne posjeduje mobitel i ne zna našu adresu. Sjedi na klupi u čarapama s nogama ispod stola, ispred njega su njegova šalica i pepeljara. Sutra, kaže mama, odmah nakon škole moram otići u prodavaonicu mobitela i kupiti mu uređaj, jednostavan, kojim će znati rukovati. A onda mu ga moram odnijeti. Ona je sutra cijeli dan na poslu, a nakon toga ide na večernju predstavu. Elisabeth Simmer, sopranistica, imala je izrazitu želju da mama bude njezina privatna garderobijerka, samo ona. Možda za cijele predstave. Ostvarili bi joj se snovi.

„Zašto ja?” rekao sam. „Zašto ne ti? Ti si njegova kći. Meni je neugodno.”

„Molim te,” kaže, „učini mi tu uslugu!”

Ne mogu zaspati, mama također. Usred noći ulazi u moju sobu i pita me želim li leći k njoj u krevet. Barem na pola sata. To bih ionako rado učinio. U njezinoj je sobi bračni krevet iz starog stana, tamo oboje imamo dovoljno udobnosti i mjesta. Do jutra spavam kod nje. Budim se jer osjetim kavu.

Morao sam pozvoniti pet puta dok mi nije otvorio vrata. Vidio sam ga kroz mutno staklo pored vrata, vidio sam njegovu sjenu, ili kako da kažem, kretanje amo-tamo. Ispred stakla bile su željezne rešetke, zahrđale. I ukrašene. Dolje je bilo otvoreno, brava na vratima do ceste potrgana je, iščupana, takvo je ovo susjedstvo.

Otvorio mi je u čarapama. Dakle, pomislio sam, osim toga treba i papuče. Ljudi hladnih stopala razbole se. Čak i za tople jeseni. Pa da to ne zna! Onda mi je sinulo da netko tko je proveo osamnaest godina u zatvoru vjerojatno ne zna gdje kupiti papuče. Mama mi je rekla da si to trebam slikovito predložiti: u zatvoru zaboraviš što se događa na slobodi i kako stvari funkcioniraju, ne znaš, najveći ti je doseg radioprijamnik. Samo se trebam prisjetiti kako tijekom ljetnih praznika zaboravim na školu, a to su samo dva mjeseca. Možda se ne usudi izići na ulicu i nekoga pitati kako doći do kućnih papuča. Međutim, ne mogu si zamisliti da se taj čovjek nešto ne usudi. Ovog sam puta naumio bolje promotriti njegove ruke. Može li se na njima što vidjeti. Kako stiće šake. Kako udaraju. Koliko znam, mama je jedinica. Dakle, koliko mi je poznato. Ne govori o tome. Naprimjer, je li je tukao dok je bila dijete. Zapravo ne želim znati. Radije bih hodao po gradu i razmišljao, čak i o nebitnomu. Nije mi problem biti sam, i kad o čemu razmišljam, ne čini mi se nebitnim razmišljati naprimjer o tome što ću navečer kuhati, ako je srijeda. O tome da se mama i ja u budućnosti moramo brinuti o njemu. Jer

više ne zna ni najjednostavnije radnje. I da to za mamu vjerojatno neće imati dobre posljedice. To mi je prošlo kroz glavu dok sam promatrao njegovu sjenu iza mutna stakla.

Nije me pozdravio ljubazno kao što sam mislio da će sigurno učiniti i kako se priliči.

„Što hoćeš!” upitao je. Kao da me već jednom otjerao i sad zapravo želi reći: Što opet ovdje radiš?

Da ga samo želim posjetiti, odgovorio sam i nasmijao se. Usta su mi se nasmijala, oči nisu, koliko god sam ih stiskao. I da sam mu donio knjigu koju sam mu obećao.

„Knjigu o svemiru!” kaže.

„Tako je.”

Knjiga se zove: *Otkrivanje znanja. Svemir: planeti, zvijezde, crne rupe*. Ima šarenu naslovnicu, koja, priznajem, izgleda poput knjige za djecu.

„To je knjiga za djecu”, kaže.

„Knjiga za mlade”, rekao sam.

„I misliš da bih to trebao čitati? To je ono pristojno koje nužno moram pročitati, kao što misli tvoja majka?”

„Ja mislim da je pristojno, da.”

„I ti ćeš mi reći što je pristojno u toj knjizi?”

„To što štošta možeš saznati o svemiru. Naprimjer, o crnoj rupi u središtu naše Mliječne staze. Sadržava čak i fotografiju, sasvim novu, senzacionalno.”

I u istom mi je trenutku sinulo kako bi on to mogao povezati sa sobom. Da sam u zatvoru osamnaest godina i da mi netko govori o crnoj rupi, svakako bih to povezao sa sobom. I u istom me trenutku pogledao, a u njegovom

sam pogledu vidio da je znao o čemu razmišljam te je sad mislio na isto pa sam bio znatiželjan što će reći.

„Hoćeš li me sad pitati zašto sam bio u zatvoru?”

„Ne, već sam ti jednom rekao: ne.”

„Mišljenje se može promijeniti.”

„Ja neću.”

„Slobodno pitaj.”

„Neću pitati.”

„Pitaj!”

„Ne!”

„Jer se bojiš.”

Na to nisam odgovorio.

Sjedili smo za rubom stola na njegovoj klupi. Vidio sam tetive na njegovu vratu, prva tri dugmeta košulje bila su raskopčana, iz nje su virili čuperci sijedih dlaka. Oko vrata je nosio lančić. Privjesak nisam vidio. Možda je skliznuo na stražnji dio vrata. Možda uopće nije bilo privjeska. Mirisao je na dim cigareta, moram reći, nije bilo neugodno. Sad sam plave oči mogao vidjeti izbliza, strašno plave. Osim toga, strašna mi je bila i mogućnost da može čitati misli. Sigurno ne može, to je mogla biti i slučajnost. Ipak, mogu zamisliti da se to nakon godina u zatvoru nauči, baš zato što se u zatvoru često laže, a riječi i misli uvijek se razlikuju. Barem tako zamišljam zatvor.

Na stolu, pored školske torbe, nalazio se paket s novim hlačama koje je mama kupila i suzila. Ponovno svijetle hlače, slične starima. Ali mama je savjetovala da mu odmah moram reći da su to nove hlače, inače bi ako to sam shvati, od toga mogao napraviti dramu. Da

će pomisliti da ga želi prevariti.

„Dobro, još nešto?” pita.

„Ovo su nove hlače za tebe”, rekao sam i pogurao paket dok mu nije dotaknuo ruku. „Svijetle su poput starih, mrlje od bazge nisu se mogle oprati. Zato ti je mama kupila nove.”

„Hvala.”

„Mama ih je suzila. Na temelju starih.”

„Hvala. Još nešto?”

„Moraš mi reći što da napravim sa starima.”

„Njih može baciti. Ili spaliti. Imate li peć u kojoj se mogu spaliti stvari? Pravu peć? Hlače ne pripadaju meni. Pripadaju državi. Još nešto?”

Razmišljao sam još u podzemnoj. Kako da pravilno postavim pitanje. Naime, morao sam ga nagovoriti da sa mnom ode u prodavaonicu mobitela. A ondje nešto mora potpisati. Što je u tome upitno, mogli bi se pitati. O svašta bome. Kad četrnaestogodišnjak takvom starom i tvrdoglavom prdonji nešto želi predložiti, nije bitno kakav prijedlog, tad mora računati s time da će mu očitati bukvicu. Zato što takav stari i tvrdoglavi prdonja neće prihvatiti prijedlog jednog četrnaestogodišnjaka, zato. Ta ne mogu mu ništa narediti.

Upotrijebio sam, što će se poslije ispostaviti, najpogrešnije riječi koje sam mogao izreći, naime: „Znaš li što je mobitel?”

Pogledao me ispod visećih kapaka. „Ha?” rekao je. Tiho. Razvukao je *a* i pritom ispuhnuo dim cigarete, a zatim me brzim pokretom zgrabio za desni zglob. Čvrsto. Pokušao sam se oduprijeti. Stisnuo je još čvršće

i pritisnuo mi je zglob na stol.

„Molim?” pitao sam.

„Želiš li da ispadnem budala? Pred zidovima.”

„Ne.”

„Znaš li koliko sam dugo bio u zatvoru?”

„Da.”

„Koliko?”

„Sveukupno ili sad?”

„Aha, netko je informiran. Mislim na sad.”

„Osamnaest godina.”

„Četiri godine dulje nego što si ti živ, jesam li u pravu, Frankie?”

„Još nisam računao”, slagao sam.

„Jesi bome. Vidim na tebi. Ali slušaj me: Tad su mobiteli već postojali. Velika količina. Hrpe mobitela. Hodao si po ulici i vidio hrpu mobitela, tako je bilo. Što kažeš na to? Reci, što kažeš na to!”

„Ne znam što je postojalo prije mojeg rođenja”, rekao sam. To je bilo poprilično jadno. Crne rupe također su postojale prije nego što sam se rodio, a čuo sam za njih. Gotovo sve pod ovim nebom postojalo je prije mojeg rođenja. Unatoč svemu pustio je moju ruku. Zglob je bio crven i bolio me. Ali to mu nisam dao do znanja.

„Reći ću ti još nešto”, rekao je. „Svakom bi muškarcu, i to baš svakom, svakom muškarcu u cijelom svijetu, cijelom svemiru, ako i tamo postoje muškarci, trebalo izbrisati vrijeme između njegove četrnaeste i dvadeset i četvrte godine. Najbolje da ih se sve zajedno deset godina stavi u zamrzivač. Razumiješ li što želim reći?”

„Ne.”

Tek sad primijetio sam kamen na stolu. Prekrio ga je paket s novim hlačama. Bijeli kamen, okrugao gotovo poput kugle, veličine slične kugli za *snooker*.

„Što je to?” pitao sam.

„Moj talisman”, rekao je.

„Može li se nešto s njim?”

„Pitaš me može li kamen nešto učiniti?”

„Mislim, s talismanom se nešto može”, rekao sam.

„Zašto bi inače bio talisman?”

„Možda si u pravu”, rekao je. „Može čekati. To može.”

„Čekati? Kamen? Što kamenje može osim čekati? Kamen koji može čekati, aha.”

„Da, zamisli! Morao sam ga predati. I sat i remen i hlače i košulju i Zippo i tako dalje. Sve u jednu kutiju, kutiju od tvrdoga kartona. Takve se kutije proizvode posebno. Dvostruke nosivosti. Onda na njih stave moje ime i oblijepe ih zaštitnom vrpcom. Sve su me stvari čekale. Kamen također.”

„I kakav je to kamen?”

„Dodi, Frankie”, rekao je. Nije me privukao sebi, već suprotno, kucnuo me šakom u ključnu kost. Ali samo lagano.

Ako netko misli da će se dogoditi nešto lijepo, vara se. I to opako.

Još prošle večeri na internetu sam saznao gdje se u blizini nalazi prodavaonica s mobitelima. A ne da onda stojim na ulici i pravim se da znam, kao što bi on to učinio. Morali smo hodati četvrt sata. Činio sam isto što i mama, radio sam mnogo koraka, on malo, i hodali smo istom brzinom, ali meni se učinilo da sam pored njega poput šepava patuljka. U prodavaonici je pak bilo obrnuto. On je stajao, njihao se s jedne noge na drugu, ponovno je stajao ukoso. Kad bi mu se ljubazni muškarac u crnim hlačama i crnoj majici obratio, zatreptao bi kao da očekuje da će mu nešto baciti u lice. Bio je malen, tako malen, ja sam bio taj koji je govorio. On je samo gledao u pod i nožnim prstima kružio po podu. Kad bi ipak odgovorio na neko pitanje, s obzirom na to da je mumljao, svaki sam ga put morao još jednom pitati. Najradije bih rekao, ha, pa prodavač ti ništa neće učiniti, samo ti želi prodati mobitel. Neće te udariti u glavu, ne zna da si dvadeset šest godina svojeg života proveo u zatvoru. Sagnut i spreman na sve, takav je bio. Nije se mogao odlučiti kakav mobitel želi.

„Svi izgledaju jednako”, rekao je.

„Onda uzmi bilo koji”, rekao sam. Možda sam govorio malo preglasno, možda je zbog toga i bio previše nestrpljiv. Kao da sam ja djed, a on unuk.

„I, koji?”

„Što? Nisam te razumio.” Iako sam ga razumio.

„Koji da uzmem?”

„Bilo koji.”

On je nastavio kružiti po prodavaonici, ja sam bio sretan što smo bili jedini kupci. Prodavač se za to vrijeme pretvarao da ima posla. Ljubazan dečko.

„Onaj tamo možda? Je li veći i bolji? Ili onaj tamo, svjetlosivi, zašto je svjetlosiv? Ima li to značenje?”

„Molim? Ne razumijem te.”

Rekao sam mu da zatvori oči i jednom se okrene oko sebe, a zatim prstom pokaže u izlog i taj ćemo uzeti. Nije htio.

„Da se ja okrenem oko sebe?” rekao sam. „Kao u igri slijepog miša.”

Odjednom je prestao kružiti. Stao je usred prodavaonice. Moj je propust bio što ga nisam pogledao. To je bila pogreška. Moje je ponašanje bilo pogreška. Moja me nadmoćnost zabavljala. Jedan s ovog svijeta. Protiv jednoga izvan ovog svijeta. Izvanzemaljac. Trebao sam biti u stanju razumjeti njegov pogled.

„Idemo”, rekao je. Ovog puta znatno razumljivije.

Zatvorio sam oči, okrenuo se oko sebe, poput idiota, usnicama prema dolje i konačno pokazao – na najjeftiniji.

„Taj je najjeftiniji”, rekao je. Trebao sam obratiti pozornost i na njegov glas.

„Gle, stvarno”, rekao sam.

„Znao si to.”

„Što sam znao?”

„Da je taj najjeftiniji. Otvorio si oči.”

„Jednako je dobar kao i ostali”, objasnio sam. „Skupi